

อิทธิพลปรัชญาซูฟีในการสร้างสรรค์ลักษณะทางดนตรี และรูปแบบนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมา*

THE INFLUENCE OF SUFISM PHILOSOPHY IN CREATING MUSICAL STYLES AND DANCING FORMS FOR SEMA RITUAL

ปริญญ์ ปานนพภา*, สุรศักดิ์ จำนงค์สาร, วีระ พันธุ์เสื่อ

Parinya Pannoppha*, Surasak Jamnongsarn, Veera Phansue

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: boodooswu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลปรัชญาซูฟีที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ลักษณะทางดนตรี และเพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลปรัชญาซูฟีที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์รูปแบบทางนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมาในศาสนาอิสลามนิกายซูฟี สำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี รูปแบบงานวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม กำหนดกรอบแนวคิดตามทฤษฎี 5 เกลียวรู้ พื้นที่การวิจัยคัดเลือกจากความสำคัญในฐานะศูนย์กลางสำนัก และเป็นแหล่งเผยแพร่พิธีกรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแสดงวัฒนธรรม และสถานจัดแสดงพิธีกรรมเซมาในเมืองคอนยา และเมืองอิสตันบูล มีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ คณะผู้ประกอบพิธีกรรม การวิจัยพบว่า อิทธิพลปรัชญาซูฟีในการสร้างสรรค์ลักษณะทางดนตรี และรูปแบบทางนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมาเกิดจากการตีความหลักสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) หลักการเรื่องพระเจ้า 2) หลักการเรื่องแหล่งความรู้ 3) หลักการเรื่องผู้นำจิตวิญญาณ 4) หลักการเรื่องระลึกถึงพระเจ้า 5) หลักการเรื่องสันโดษ ซึ่งส่งผลต่อลักษณะทางดนตรีที่ปรากฏ ดังนี้ 1) ลำนำนอต เซริฟ: การสรรเสริญศาสนา 2) กลองคูม และขั้นตอนคูม ดาร์บี: การบูชาสร้างของพระเจ้า 3) ซุลัยเนย์ และขั้นตอนเนย์ ทักซิม: การประทานชีวิตของพระเจ้า 4) โครงสร้างเพลงอายิน: การน้อมรับความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า 5) มะคามิ คุราน และขั้นตอนคุราน โอคุมัค: การอัญเชิญโอองการของพระเจ้า และหลักการดังกล่าวส่งผลต่อรูปแบบทางนาฏกรรมที่ปรากฏ ดังนี้ 1) ท่าทาง: การสื่อความหมายรหัสนัย 2) เครื่องแต่งกาย: การระลึกถึงความตาย 3) จำนวน และรูปแบบขั้นตอน: การทรงสร้างอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้า

คำสำคัญ: ปรัชญาซูฟี, ดนตรีประกอบพิธีกรรมเซมา, นาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมา, ดนตรีมุสลิม

Abstract

This article purposed to study and analyze the influence of Sufism philosophy that affects the creation of musical styles. And to study and analyze the influence of Sufism philosophy that affects the creation of dancing forms for the Sema ritual in Sufi Islam, the Mevlevi order, Republic of Turkey. The research model is qualitative based on document study and field study. The conceptual framework based on the Theory of 5 knowledge spirals. Research areas were selected on their importance as a center of the order and as a source of dissemination of the ritual such

as museums, cultural centers and the Sema ceremonial centers in Konya and Istanbul. The target for this study is the group of ritual practitioners. The study results the influence of Sufism philosophy in creating musical styles and dancing forms for Sema ritual arises from the interpretation of 5 important principles - 1) The principle of God, 2) Principle of knowledge source, 3) Principle of spiritual leadership, 4) Principle of remembrance of God and 5) Principle of solitude, that affecting the musical forms that appear as follows - 1) Na'at Şerif: Praising to the Prophet, 2) Küdüm and Küdüm Darbı: God's creation 3) Ney and Ney Taksim: Life-giving from God, 4) Ayin's constructure: Embracing the greatness of God, 5) Makami Kuran and Kurun Okumak: Reciting the revelation of God. And the principles affecting the dancing forms that appear as follows- 1) Stance: Interpreting the meaning of the posture, 2) Clothing: Remembrance of death, 3) Number and Steps pattern: God's greatest creation.

Keywords: Sufism Philosophy, Music in Sema Ritual, Dance in Sema Ritual, Muslim Music

บทนำ

อิสลามเป็นหนึ่งในศาสนาหลักของโลกปัจจุบันที่ได้แตกออกเป็นกลุ่มนิกายต่าง ๆ ตามหลักความเชื่อ ข้อปฏิบัติ และการตีความบัญญัติทางศาสนา นอกเหนือจากนิกาย “ซุนนีย์” และ “ชีอะห์” ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยของประชาคมโลก ยังมีอีกหนึ่งนิกายสำคัญที่อาจไม่เป็นที่รู้จักมากนัก คือ “ซูฟี” แต่เดิมนี้อีกถูกใช้เรียกลักษณะพฤติกรรมของมุสลิมกลุ่มหนึ่งที่แสวงหาความสงบสันโดษเพื่อให้จิตใจมุ่งตรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ต่อมามุสลิมกลุ่มดังกล่าวได้พัฒนาแนวคิด “ปรัชญาซูฟี” นำมาสู่แนวทางการตีความโองการอัลกุรอาน และการสร้างสรรค์พิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นเอกเทศ จนมีลักษณะเป็น “รหัสลัทธิ (Mysticism)” (ซอและห์ มีสุวรรณ, 2558) ซึ่งเชื่อว่าต้องอาศัยความรู้จาก “ญาณวิสัยภายใน” จึงจะสามารถบรรลุถึงพระเจ้าได้ แต่ปัจจุบันมีการนิยามคำว่า “ซูฟี” หมายถึง นิกายหนึ่งในศาสนาอิสลาม นิยมแต่งกายด้วยเสื้อขนแกะและแสดงถึงความสมถะ มีการประพฤติตนเยี่ยงนักบวช มุ่งเน้นการยกระดับทางจิตใจให้บริสุทธิ์เพื่อกลับไปเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (จรัล มะลูลีม, 2562) ซึ่งวิธีการยกระดับจิตใจนี้มีหลายรูปแบบตามแต่แนวทางของสำนักย่อยในนิกายนี้ อาทิ การทรมานร่างกาย การร้องตะโกน การออกจาริก รวมถึงการใช้ศิลปะ บทกวี ดนตรี และการเต้นรำ เป็นต้น

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่อยู่คู่มนุษยชาติมายาวนานจนมิอาจตัดขาดจากกันได้อย่างสมบูรณ์ ขณะที่แนวทางอิสลามสายอนุรักษนิยมให้ทัศนะว่าดนตรีเป็นสิ่งต้องห้าม (ฮะรอม) ปรัชญาซูฟีจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรมของชาวมุสลิม เนื่องจากสามารถให้คำอธิบายรับรองประติษฐานดังกล่าวว่าเป็นที่อนุญาต (ฮาลาล) ไม่ผิดบาป ภายใต้กรอบกำหนดของอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน “พิธีกรรมเซมา” หรือ การหมุนตัวทำสมาธิโดยใช้ดนตรีประกอบเป็นวิธีการระลึกถึงพระเจ้า (ซิเกร) รูปแบบหนึ่งของ “สำนักเมฟเลวี (Mevlevi)” ซึ่งเป็นสำนักย่อยนิกายซูฟีที่ก่อตั้งขึ้นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในดินแดนอนาโตเลีย หรือสาธารณรัฐตุรกีในปัจจุบัน มีศูนย์กลางของสำนักอยู่ที่เมืองคอนยา (Konya) เป็นที่รู้จักในฐานะสำนัก “นักพรตหมุน” หรือ “นักบวชลมวน (Whirling Dervish)” (Özdemir, Y., 2018) การใช้ดนตรีในพิธีกรรมนี้ได้กลายเป็นต้นแบบของการใช้ดนตรีเพื่อรำลึกถึงพระเจ้าให้กับนิกายซูฟีสำนักอื่นในเวลาต่อมา (Gamard, I., 2000) โดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ขึ้นทะเบียนพิธีกรรมนี้ให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติในปี ค.ศ.2005 อย่างไรก็ตามสำนักนี้ได้เสื่อมความนิยมลงไปตั้งแต่สมัยจักรวรรดิออตโตมาน และถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมายในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐตุรกี โดยพิธีกรรมเซมาได้รับการรื้อฟื้นใหม่อีกครั้งเมื่อไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ไม่ใช่อันฐานะพิธีกรรมทางศาสนาโบราณ หรือการเน้นในเรื่องของปรัชญาคำสอน แต่เพื่อเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2555)



ดังนั้น พิธีกรรมเซมาของสำนักเมฟเลวีในปัจจุบัน จึงมิใช่การใช้ดนตรีและนาฏกรรมเพื่อแสวงหาหนทางเข้าถึงพระเจ้าเช่นในอดีต แต่กลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับวัฒนธรรมประเพณีอีกมากมายในโลกที่ถูกปรุงแต่งขึ้นใหม่เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าคุณค่าทางปรัชญา และสาระที่แท้จริงทางจิตวิญญาณ ปรัชญาซูฟีไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาทางออกของการรังสรรค์วัฒนธรรมทางดนตรี และนาฏกรรมของมุสลิมซูฟี สำนักเมฟเลวี ให้คงดำรงอยู่ในขอบเขตของอิสลาม แต่ยังส่งอิทธิพลต่อการกำหนดกรอบลักษณะรูปแบบพิธีกรรมเซมาให้รักษาไว้ซึ่งรหัสยะซอนเร็นอันเป็นอัตลักษณ์สำคัญของความเป็นซูฟี และแม้ว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะถูกวิจารณ์จากอิสลามสายอนุรักษนิยมว่าเป็น “อุตริกรรม (บิดอะห์)” ก็ตาม ดนตรีและนาฏกรรมที่ถูกรังสรรค์ขึ้นก็สามารถโน้มน้าวให้มีผู้หันมานับถือศาสนาอิสลามเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก (Kaim, A. A., 2012) จึงมีอาจปฏิเสธได้ว่าอิทธิพลของปรัชญาซูฟีมีคุณูปการต่อการเผยแพรศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง

เพื่อเป็นการศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลแนวคิดปรัชญาซูฟีที่ส่งผลต่อการก่อการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรีและรูปแบบทางนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมาของศาสนาอิสลามนิกายซูฟี สำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี อันนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ทางศาสนพิธี วัฒนธรรมทางดนตรี รวมไปถึงแนวทางการตีความหลักการคำสอน อีกทั้งยังสามารถนำไปเปรียบเทียบ เชื่อมโยง เปิดมิติทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย สลับซับซ้อนของชาวมุสลิมในกลุ่มสำนักคิดต่างๆ และในส่วนภูมิภาคต่างๆ ของโลก ซึ่งนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างทางความคิด วัฒนธรรม และสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันให้เกิดขึ้นต่อไป ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาหัวข้อดังกล่าวเพื่อต้องการเผยแพรในบทความวิจัยฉบับนี้แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลปรัชญาซูฟีที่ส่งผลต่อการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรีประกอบพิธีกรรมเซมาของศาสนาอิสลามนิกายซูฟี สำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลปรัชญาซูฟีที่ส่งผลต่อการรังสรรค์รูปแบบทางนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมาในศาสนาอิสลามนิกายซูฟี สำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม (Field Study) มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร: ผู้วิจัยค้นคว้า ศึกษา และรวบรวมข้อมูลสำคัญเบื้องต้นเป็นฐานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัย อาทิ พื้นที่ศึกษา บริบททางสังคมวัฒนธรรม หลักปรัชญาซูฟี และพิธีกรรมต่างๆ ของสำนักเมฟเลวี จากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น บทความท่องเที่ยว บทความวิชาการ งานวิจัยต่างประเทศ ภาพถ่าย และสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง วิดีทัศน์ที่เกี่ยวข้อง บทความออนไลน์ ฯลฯ

2. การลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม: เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงประวัติความเป็นมา หลักความเชื่อ แนวคิดทางพิธีกรรม รูปแบบขั้นตอนพิธีกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับหลักปรัชญาซูฟี และกระบวนการรังสรรค์พิธีกรรมในพื้นที่เก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ทำการศึกษา และคัดเลือกพื้นที่ศึกษาสำหรับเก็บข้อมูล โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากความสำคัญของพื้นที่ มีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

- พิพิธภัณฑ์เมฟลانا เมืองคอนยา: เป็นที่ตั้งอารามแห่งแรกของสำนักเมฟเลวี เป็นศูนย์กลางของสำนัก และเป็นสถานที่ฝังศพของ รูมีย์ บรมครูสูงสุดของสำนัก มีการจัดแสดงพิธีกรรมเซมาเพื่อการเผยแพรเป็นประจำทุกสัปดาห์ สะดวกต่อการสังเกตการณ์เก็บข้อมูล



- ศูนย์วัฒนธรรมเมฟลานาแห่งนครคอนยา เมืองคอนยา: เป็นสถานที่จัดแสดงพิธีกรรม เชมาเพื่อการเผยแพร่ และการท่องเที่ยวเป็นประจำทุกสัปดาห์ ซึ่งได้รับความนิยม และได้รับการแนะนำสูงสุดในสาธารณรัฐตุรกี สถานที่กว้างขวางพร้อมด้วยระบบแสงสีเสียง สะดวกต่อการสังเกตการณ์เก็บข้อมูล

- พิพิธภัณฑ์สถานเมฟเลวีแห่งกาลาตา เมืองอิสตันบูล: เป็นที่ตั้งอารามแห่งแรกของสำนักเมฟเลวีนบนแผ่นดินยุโรป มีการจัดแสดงพิธีกรรมเชมาเพื่อการเผยแพร่ และการท่องเที่ยวเป็นประจำทุกสัปดาห์ ได้รับความนิยม และได้รับการแนะนำสูงสุดในเมืองอิสตันบูล ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวอันดับหนึ่งของตุรกี พิธีกรรมนี้จึงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกจากนักท่องเที่ยว

- สถานที่จัดแสดงพิธีกรรมเชมา สถานีรถไฟกลางซิริเคจี เมืองอิสตันบูล : เป็นสถานที่จัดแสดงพิธีกรรมเชมาเพื่อการท่องเที่ยวเป็นประจำทุกสัปดาห์ ได้รับการแนะนำอย่างแพร่หลายเนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายเข้าชมต่ำสุด และสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบายเนื่องจากเป็นจุดเชื่อมต่อของขนส่งระบบรางในเมืองอิสตันบูล พิธีกรรมนี้จึงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

2.2 ศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์พิธีกรรมเชมาแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษารวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลจากสมาชิกคณะผู้ประกอบพิธีกรรมเชมา จำนวน 4 ท่าน

2.3 ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาซูฟี ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี และนาฏกรรม การตีความหลักการคำสอน ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางด้านปรัชญาซูฟีเพื่อวิเคราะห์เชิงลึกในการแยกองค์ประกอบทางดนตรี และนาฏกรรมที่ปรากฏในพิธีกรรม

2.4 สรุป และนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษาวิจัย ทั้งนี้เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการอิสลามจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ขอข้อมูลเพิ่มเติม หรือปรับปรุงแก้ไข

2.5 สรุปผลการศึกษาวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant): เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านอิทธิพลปรัชญาซูฟีในการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรี และรูปแบบนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเชมา สำนักเมฟเลวี โดยมีคุณสมบัติดังนี้

- เป็นผู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเชมาโดยตรง เช่น หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรม นักดนตรี
- มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมเชมาอย่างน้อย 3 ปี
- มีความรู้ทางด้านศาสนาอิสลามนิกายซูฟีตามแนวทางของสำนักเมฟเลวี

4. เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้: การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสอบถามเพื่อเก็บประวัติบุคคลข้อมูล และคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยใช้อุปกรณ์กล้องบันทึกภาพ และเสียง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล: ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียงสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล รวมถึงการจดบันทึกสาระสำคัญแยกตามหมวดหมู่

6. การวิเคราะห์ข้อมูล: ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ซึ่งเป็นการสร้างข้อมูลจากปรากฏการณ์ และประสบการณ์ที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม จำแนกข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ โดยใช้ทฤษฎี 5 เกลียรัฐ : แนวการวิจัยภาคสนาม 1) รู้จัก 2) รู้ใจ 3) รู้จริง 4) รู้ลึก 5) รู้พอ (ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์, 2558) ประยุกต์ใช้ตามหลักวิชามานุษยวิทยาดนตรี (Ethnomusicology) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่เนื้อหาให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

7. การนำเสนอ: ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเป็นในรูปแบบการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

ผลการวิจัย

จากการค้นคว้า ศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่ภาคสนามได้ผลการวิจัย ดังนี้

“ซุฟี” เป็นชื่อนิกายหนึ่งในศาสนาอิสลามที่มีการพัฒนารูปแบบปรัชญาเป็นของตนเองในลักษณะ “รหัสลัทธิ (Mysticism)” ที่มุ่งเน้นแสวงหาแนวทางชำระจิตใจให้บริสุทธิ์เพื่อรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า มักถูกวิจารณ์จากมุสลิมสายอนุรักษนิยมว่ามีแนวทางปฏิบัติที่ออกนอกกลุ่มทางของอิสลาม ซึ่งนิกายนี้มีสำนักย่อยอีกมากมายตามหลักจริยศาสตร์ (อูริกัต) ของผู้ก่อตั้ง โดยมีสำนักหนึ่งในอนาโตเลีย (ตุรกีปัจจุบัน) คือ “เมฟเลวี (Mevlevi)” ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1292 มีศูนย์กลางของสำนักอยู่ที่เมืองคอนยา (Konya) จากแนวทางคำสอนทางศาสนาของ “รุมีย์ (Rumi)” นักการศาสนา นักปรัชญา และถูกยกย่องให้เป็นมหากวีเอกของโลก รวมทั้งเป็นนักบุญของชาวซุฟีทั้งหลาย (ภูมิซ อีสรานนท์, 2551) รุมีย์ถูกขนานนามว่า “เมฟลานา (Mevlana)” เป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่เป็นทั้งผู้นำทางโลก และทางศาสนา ซึ่งคำนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นชื่อสำนักในเวลาต่อมา



ภาพที่ 1 พิธีกรรมเซมาสำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี

เมฟเลวีเป็นที่รู้จักในฐานะ “สำนักนักพรตหมุน” หรือ “สำนักนักบวชลมวน” มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่ พิธีกรรมการระลึกถึงพระเจ้า (ซีเกร) ด้วยการหมุนตัวประกอบการบรรเลงดนตรี หรือเรียกว่า “พิธีกรรมเซมา” ซึ่งในภายหลังได้กลายเป็นต้นแบบการใช้ดนตรีเพื่อระลึกถึงพระเจ้าให้กับสำนักคิดซุฟีอื่นๆ แม้ว่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามในทุกสำนักซุฟีต่างมีแนวคิดที่เป็นสาระสำคัญร่วมกัน 5 ประการ ดังนี้

1. หลักการเรื่องพระเจ้า: อิสลามถือว่าพระอัลเลาะห์ (ซ.บ.) ทรงเป็นเจ้าเหนือทุกสรรพสิ่งในสากลจักรวาล ตามทัศนะของฝ่ายจารีตนิยมได้ให้ความหมายว่า “ไม่มีสิ่งใด (ที่คู่ควรแก่การสักการะ) นอกจากพระองค์” ขณะที่ฝ่ายซุฟีจะให้ความหมายว่า “ไม่มีสิ่งใด (มีตัวตนอยู่อีก) นอกจากพระองค์” แนวทางซุฟีจึงถือว่า “พระเจ้าเป็นเจ้าเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ (Ultimate Reality)” สิ่งอื่นนอกจากนี้เป็นเพียงภาพมายาเท่านั้น จุดหมายสูงสุดของชาวซุฟีคือการได้กลับเข้าไปรวมอยู่กับพระองค์ ฉะนั้นแล้วทางผ่านในการไปสู่โลกหน้าจึงหนีไม่พ้นเรื่องของความตาย การระลึกถึงความตายจึงเป็นผลสืบเนื่องจากการตีความในทัศนะเรื่องสภาวะการดำรงอยู่ของพระเจ้าเป็นเจ้าตามแนวคิดปรัชญาซุฟี ดังคำกล่าวที่มุสลิมใช้กล่าวเมื่อมีผู้เสียชีวิตว่า

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

“แท้จริงพวกเราเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลเลาะห์ และแท้จริงพวกเราต้องกลับคืนสู่พระองค์”



2. หลักการเรื่องแหล่งความรู้: อิสลามถือว่าการหาแสวงหาความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นงานที่มีความประเสริฐ (อิบาดะห์) และเป็นแขนงหนึ่งของการต่อสู้ (ญิฮาด) ในหนทางของอิสลาม ทั้งยังเป็นกุญแจสำคัญในการนำพามนุษย์ให้ใกล้ชิดกับพระเจ้ามากขึ้น ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

أَلْوَأْنُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

“แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลเลาะห์”

แหล่งที่มาของความรู้ในอิสลามที่สำคัญที่สุด คือ คัมภีร์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ (วจนะ) และซุนนะห์ (จริยวัตร) ของศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) รวมถึงการตีความของปวงปราชญ์อิสลาม (อุลามะห์) ชูฟิย์มีความเชื่อว่าการบรรลุถึงความรู้ของพระเจ้าจำเป็นต้องอาศัย “การยกม่านกันออกจากดวงตา และจิตใจ (กัซฟ)” เพื่อรับความรู้ แท้จริงทั้งที่เปิดเผย และเร้นลับ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถรับรู้ได้เพียงแต่ความหมายตามบทบัญญัติ (ชะรีอัต) เท่านั้น ส่วนชาวชูฟิย์สามารถหยั่งรู้ถึงความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอาน และอัลฮะดีษจากความรู้ภายใน (ฮะกีกัต) โดยการได้มาซึ่งความรู้ภายในนั้นจะต้องปฏิบัติผ่านแนวทางจริยธรรม (ฆูริกัต) ของครูผู้นำจิตวิญญาณ

3. หลักการเรื่องผู้นำจิตวิญญาณ: อิสลามถือว่า “ครู หรือผู้รู้” มีสถานะเป็นผู้มีเกียรติอย่างยิ่ง มีหน้าที่ในการรักษา สืบทอด และสั่งสอนบทบัญญัติจากพระเจ้าเป็นเจ้า เปรียบได้กับเป็นตัวแทนของศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) อีกลำดับหนึ่ง ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้เถิด หากแม้พวกเจ้าไม่รู้”

ในแนวปฏิบัติแบบชูฟิย์มีการยึดมั่นในตัว “ครูผู้นำจิตวิญญาณ (เชค)” เพื่อไปสู่หนทางอันบริสุทธิ์ของอิสลาม โดยมีคำกล่าวจากนักชูฟิย์อาวุโสว่า “จำเป็นสำหรับผู้ที่อยู่ในแนวทางชูฟิย์จะต้องมีครู บุคคลใดก็ตามที่ไม่มีครู จงรู้ไว้เถิดว่าผู้นำทางของเขา คือมารร้าย” โดยครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้แจ้งเห็นจริง (มุรชีด) สามารถสืบเชื้อสายย้อนไปถึงตระกูลที่สืบทอดมาจากท่านศาสดา (นะซิบ) หรือต้องเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมอบหมายจาก เชคนะซิบให้สืบทอดเจตนารมณ์ (ซัลซึลละฮ์) จึงจะสามารถรับสตัยบัน (มุบัยยอะฮ์) จากศิษย์ได้

4. หลักการเรื่องการระลึกถึงพระเจ้า: อิสลามมีวัตรปฏิบัติศาสนกิจที่เคร่งครัดบังคับเหนือมุสลิมทุกคน (วาญิบ) เช่น การปฏิญาณตน การละหมาด การบริจาคทาน (ซะกาต) การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ ฯลฯ ซึ่งมุสลิมทุกกลุ่มล้วนปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด แต่ในแนวคิดแบบชูฟิย์ที่มีหลักความเชื่อพระเจ้าเป็นเจ้าทรงสถิตอยู่ในทุกสรรพสิ่ง การระลึกถึงพระเจ้าเป็นเจ้าจึงจัดเป็นศาสนากิจสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหลักปฏิบัติภาคบังคับของอิสลาม ซึ่งหลักการระลึกถึงพระเจ้า (ซิกร) ในอิสลาม คือ การกระตุ่นลึ้นด้วยการออกเสียงกล่าวคำสรรเสริญ และกระตุ่นหัวใจให้เกิดการระลึกถึงพระเจ้า บุคคลที่ระลึกถึงพระเจ้าอยู่เสมอ ย่อมไม่กระทำการผิดบาป เพราะจิตใจที่จดจ่ออยู่กับพระเจ้าทำให้ตระหนักได้ว่าพระองค์ทรงเฝ้ามองทุกการกระทำของเขายู่ตลอดเวลา ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

“ด้วยการรำลึกถึงอัลเลาะห์ (ช.บ.) เท่านั้นที่ทำให้จิตใจสงบ”

5. หลักการเรื่องการถือสันโดษ: อิสลามสนับสนุนการอยู่อย่างสันโดษ เพื่อแสวงหาความสงบทางกาย และจิตใจ แต่ก็ไม่ได้ห้ามการคบค้าสมาคมกับเพื่อนมนุษย์ หากมุสลิมอยู่อย่างโดดเดี่ยวมากเกินไปก็จะยิ่ง

พลาดโอกาสที่จะยืนหยัดต่อสู้เพื่ออิสลาม ในวิถีทางแห่งซูฟีถือว่าการปลื้กตน (อุซละฮ์) และการเฝ้าภาวนาเดี่ยว เพื่อสนทนาอย่างลับๆ (คุลวะฮ์) กับพระเจ้า (อัลฮักก์) โดยไม่มีใครเห็น สองสิ่งนี้คือหัวใจสำคัญของหลักปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในแนวทางนี้ได้บรรลุถึงสภาวะเป็นหนึ่งเดียวพระเจ้า (พะนาอ์) การถือสันโดษของชาวซูฟีทำให้มีการพัฒนาทฤษฎีทางศาสนาตามา เช่น “ทฤษฎีตะวักุล” ซึ่งหมายถึง การมอบกายถวายตนพระเจ้า โดยอ้างอิงจาก โองการอัลกุรอานที่ว่า

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

“และจงมอบหมายต่อพระผู้ทรงเดชานุภาพผู้ทรงเมตตาเสมอ”

จากหลักการดังกล่าวทั้ง 5 ประการนี้เองที่ได้กลายมาเป็นกรอบแนวคิดในการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรี และนาฏกรรมให้กับพิธีกรรมเซมาของสำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี ดังรายละเอียดโดยสังเขปต่อไปนี้

1. ดนตรี คำว่า “เซมา” มีความหมายว่า “การสดับฟัง” ดังนั้นพิธีกรรมนี้จึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของเสียงโดยตรง ทั้งเสียงดนตรีที่ได้ยินจากภายนอก และเสียงคำภาวนาที่ได้ยินจากภายใน โดยมีองค์ประกอบทางดนตรีที่สัมพันธ์กันด้วยแนวคิดในคำร้อง บทสวดเพลงพิธีกรรม ทำนอง จังหวะ โครงสร้างการประพันธ์ และเครื่องดนตรี ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์หัตถิพลแนวคิดปรัชญาซูฟีเฉพาะที่น่าสนใจศึกษา ดังนี้

1.1 ลำนำนัศด์ เซรีย เป็นบทร้อยกรองฉันทลักษณ์แบบเปอร์เซียโบราณ หรือ “กาฮ์เซล (Ghazel)” โดยเมฟลานา รุมีย์ ประพันธ์ต้นฉบับขึ้นเพื่อใช้ขับทำนองลำนำสรรเสริญศาสนาตามฮัมมัด (ช.ล.) โดยเฉพาะ ในเวลาต่อมาได้มีการเพิ่มข้อความวรรคแรกเข้าไปโดยปรมาจารย์ทางดนตรีสาวกของสำนักว่า “โอ นักบุญบรมครู ผู้เป็นสหายของพระเจ้า” จากข้อความดังกล่าวนี้เอง สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด “หลักการเรื่องครูผู้นำจิตวิญญาณ และหลักการเรื่องพระเจ้า” ซึ่งเป็นการเล่นคำ “เมฟลานา (บรมครู)” ให้สามารถสื่อได้ 2 ความหมาย คือ 1) บรมครูของมนุษยชาติทั้งปวง หมายถึง ศาสดาของอิสลาม 2) เมฟลานา หมายถึง รุมีย์ ซึ่งเป็นการยกย่องให้เกียรติครูผู้นำจิตวิญญาณว่าสามารถบรรลุถึงจุดสูงสุดของซูฟีนั่นคือการกลับไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าจากวลีที่ว่า “ผู้เป็นสหายของพระเจ้า”

1.2 กลองคูดุม และขันทอนคูดุม ดาร์บี กลองคูดุมเป็นกลองขนาดเล็กที่มีเสียงกังวานหนักแน่น ให้ความรู้สึกมีอำนาจในลักษณะของการประกาศิตเหมาะกับการใช้ในศาสนพิธี เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญอย่างยิ่งในพิธีกรรมเซมา เนื่องจากถูกคิดค้น พัฒนาเทคนิคการบรรเลง และหน้าทับจังหวะต่างๆ จากสำนักเมฟเลวี และถูกใช้บรรเลงจังหวะดนตรีที่เกี่ยวข้องศาสนาเป็นหลัก หลักฐานสำคัญที่ทำให้กลองคูดุมกลายมาเป็นเครื่องดนตรีสำคัญอย่างยิ่งของสำนัก คือ เมฟลานา รุมีย์ บรมครูของสำนักเคยกล่าวถึงกลองคูดุมไว้อย่างมีนัยสำคัญว่า “...(หาก) แผ่นหนังซึ่งเหนือกองคูดุมแห้งแตกแล้วไซ้ร้ เช่นนั้นแล้ว เสียงของพระเจ้าจะมาจากไหนได้” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารุมีย์ได้เปรียบเสียงกลองคูดุมประหนึ่งเป็นสุรเสียงของพระเจ้า

ในพิธีกรรมเซมามีรูปแบบทางดนตรีที่เรียกว่า “คูดุม ดาร์บี” เป็นการตีกลองคูดุมในลักษณะจังหวะง่ายๆ คล้ายการตีบอกสัญญาณ โดยขั้นตอนนี้หลังจากสิ้นเสียงกลองจะตามด้วยเสียงบรรเลงขลุ่ยดังขึ้นมาโดยฉับพลัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ถูกรังสรรค์ขึ้นจากการตีความรหัสนัย ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

لَهُ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ كُنْ فَيَكُونُ

“เมื่อเราปรารถนาคำตรัสของเราแก่สิ่งใด เราก็จะกล่าวแก่มันว่า “จงเป็น” แล้วมันก็เป็นขึ้น”



1.3 ขลุ่ยเนย์ และขั้นตอนเนย์ ทักษิณ ขลุ่ยเนย์เป็นขลุ่ยผิวทางด้านปลายท่อ มีหลายขนาด ลักษณะเสียงต่ำแหบห้าวโหยหวน เสียงกลางอ่อนหวาน และเสียงสูงสดใส จัดเป็นเครื่องดนตรีสำคัญที่สุดในพิธีกรรมเซมา มีความหมายอย่างแนบแน่นกับสำนักเมฟเลวี จัดเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์เปรียบเสมือนตัวแทนของสำนัก ถูกใช้บรรเลงเดี่ยว และบรรเลงทำนองเอกดนตรีที่เกี่ยวข้องศาสนา เหตุผลสำคัญที่ทำให้ขลุ่ยเนย์กลายมาเป็นเครื่องดนตรีหลักของสำนักเมฟเลวี เนื่องด้วย เมฟลานา รุมีย์ บรมครูของสำนักเคยได้ร่วมทดลองการทำสมาธิหมั่นประกอบการบรรเลงขลุ่ยเนย์กับสหายสนิททางจิตวิญญาณมาก่อน อีกทั้งหนึ่งในผลงานการประพันธ์ยิ่งใหญ่ชิ้นหนึ่งของท่าน คือ “มัชนาวี” ยังได้กล่าวถึงขลุ่ยชนิดนี้ไว้อย่างมีนัยสำคัญว่า “จงสดับขลุ่ยอ้อที่โหยหวนครวญครางอย่างถวิลหาอาลัย หายใจระหัดระทวย ตั้งแต่เมื่อมันถูกทิ้งจำพรากร...”

ในพิธีกรรมเซมามีรูปแบบทางดนตรีที่เรียกว่า “เนย์ ทักษิณ” เป็นการบรรเลงเดี่ยวขลุ่ยเนย์ อย่างอิสระท่ามกลางความเงียบ เสมือนการเป่าวิญญาณเข้าไปในร่างจนบังเกิดชีวิตขึ้นมา ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ถูกรังสรรค์ขึ้นจากการตีความรหัสลับ ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوْحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

“เมื่อข้าได้ทำให้เขามีรูปร่างสมส่วน และได้เป่าจากวิญญาณของข้าเข้าไปในตัวเขา
ดังนั้นพวกเจ้าจงก้มลงกราบต่อเขาเถิด”

1.4 โครงสร้างเพลงอายิน เพลงที่ใช้ในการทำสมาธิหมั่น เรียกว่า “อายิน” ประกอบด้วย คำร้อง ทำนอง และหน้าทับจังหวะ (อูซูล) จัดเป็นเพลงชุดมี 4 ท่อน แต่ละท่อนเรียกว่า “เซลาม (Selam)” มักประพันธ์ในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งคำร้อง โครงสร้างทำนอง และจังหวะประกอบ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ถูกรังสรรค์ขึ้นจากการตีความรหัสลับ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหลักการเรื่องพระเจ้า และหลักการเรื่องแหล่งความรู้จากอัลกุรอานเป็นกุศโลบายในแต่ละเซลาม ดังนี้

- เซลามที่ 1: เป็นสัญลักษณ์ให้มนุษย์น้อมรับในความเป็นบ่าวของพระผู้เป็นเจ้าในฐานะสิ่งทรงสร้าง (มัลกูด) ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“และข้ามิได้สร้างญิน (ภูต) และมนุษย์เพื่ออื่นใดเว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

- เซลามที่ 2: เป็นสัญลักษณ์ความชื่นชม และความยำเกรงในอำนาจการทรงสร้าง และการจัดการอันยิ่งใหญ่ของพระผู้เป็นเจ้า ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِلَّا لَهُ الْخَلْقُ

“และทรงสร้างดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ และดวงดาวขึ้น ให้ทำตามบัญชาของพระองค์”

- เซลามที่ 3: เป็นสัญลักษณ์การเปลี่ยนความชื่นชม และความยำเกรงในพระผู้เป็นเจ้าให้กลายเป็นความปิติยินดี และความรักนอบน้อมที่มอบให้แก่พระองค์ ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

“โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงยำเกรงอัลเลาะห์อย่างแท้จริงเถิด และพวกเจ้าจงอย่าได้ตายเป็นอันขาด
นอกจากในฐานะที่เป็นผู้มอบน้อม (มุสลิม) เท่านั้น”



- เซลามที่ 4: เป็นสัญลักษณ์โชคชะตาสุดท้ายของมนุษย์ในฐานะสิ่งทรงสร้างของพระผู้เป็นเจ้าที่ต้องกลับคืนไปสู่พระองค์ ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

“คือบรรดาผู้ที่เมื่อมีเคราะห์ร้ายมาประสบแก่พวกเขา พวกเขาก็กล่าวว่า แท้จริงพวกเราเป็นกรรมสิทธิ์ ของอัลเลาะห์ และแท้จริงพวกเราจะกลับไปยังพระองค์”

1.5 ขั้นตอนคุราน โอคุมัค และมะคาม คุราน เป็นการอัญเชิญโองการในอัลกุรอานจากความจำให้ออกมาเป็นทำนองที่ไพเราะโดยฉับพลันจากความรู้สึกลึกซึ้งซึ่งในความหมายมากกว่าการใช้แนวคิดทางดนตรี ซึ่งมีกฎข้อห้ามในการอ่านอัลกุรอานเป็นทำนองเพลง และยังต้องอาศัยหลักวิชา “ตัจญูวิด” ในการอ่านที่มีหลักเกณฑ์บังคับเฉพาะ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีความนิยมอาศัยการเทียบเสียงจากมะคัม (กฎแห่งเสียงในวัฒนธรรมดนตรีอาหรับ) เพื่อใช้อัญเชิญโองการทำให้วิธีการนี้ถูกเรียกว่า “มะคาม คุราน” ซึ่งต้องระมัดระวังอย่างมาก เพราะอาจทำให้มีลักษณะความเป็นเพลงเกิดขึ้นซึ่งผิดวัตถุประสงค์ ซึ่งการอัญเชิญ อัลกุรอานด้วยทำนองมะคามเกิดขึ้นจากการตีความแนวคิดหลักการเรื่องแหล่งความรู้ โดยอาศัยหลักฐานจากอัลฮะดิษ ที่ว่า

زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ فَإِنَّ الصَّوْتِ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا

“พวกท่านจงประดับประดาอัลกุรอานด้วยน้ำเสียงของพวกท่าน เพราะแท้จริงแล้ว น้ำเสียงที่ไพเราะนั้น เพิ่มความสวยงามให้แก่อัลกุรอาน”

2. นาฏกรรม ผู้วิจัยได้ให้ความหมายเฉพาะว่า “การแสดงออกของท่าทางร่างกายคล้ายการเต้นรำ” พิธีกรรมเซมาไม่ได้เกี่ยวข้องกับดนตรีเพียงอย่างเดียว แต่นาฏกรรมยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พิธีนี้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก โดยมีองค์ประกอบทางนาฏกรรมที่สัมพันธ์กันด้วยแนวคิดในท่าทางประกอบพิธี เครื่องแต่งกายรูปแบบ และจำนวนขั้นตอนพิธีกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์หัตถิพลแนวคิดปรัชญาซูฟีเฉพาะที่น่าสนใจศึกษา ดังนี้

2.1 ท่าทางประกอบพิธีกรรม มีบันทึกไว้ว่าครั้งหนึ่งเมื่อเมฟลานา รูมีย์ ได้ยินเสียงช่างตีทองเป็นจังหวะ แต่กลับได้ยินเป็นเสียงคำสรรเสริญพระเจ้า ท่านจึงตระหนักได้ว่าพระเจ้าทรงสถิตอยู่ในทุกหนแห่ง พลันบังเกิดความยินดี และชูมือขึ้นฟ้าหมุนไปรอบๆ ต่อหน้าสานุศิษย์ทั้งหลาย จึงกลายเป็นที่มาของการทำสมาธิแบบหมุน ซึ่งมีการพัฒนาแนวคิด และรูปแบบท่าทางเพิ่มเติมในภายหลังจากการก่อตั้งสำนัก

ในอัลกุรอานมีการใช้ตัวอักษรย่อขึ้นต้นโองการหลายบท สันนิษฐานว่าเป็นการกระตุ้นความสนใจ หรืออาจเป็นรหัสลับซึ่งไม่มีผู้ใดทราบความหมายที่แท้จริงนอกจากพระเจ้า ในท่าทางประกอบพิธีกรรมเซมาก็ใช้หลักการเดียวกัน โดยรังสรรค์แนวคิดให้สัมพันธ์กับท่าทางประกอบพิธีจากการตีความ หลักการเรื่องแหล่งความรู้จากอัลกุรอาน โดยมีท่าทางต่างๆ ดังต่อไปนี้

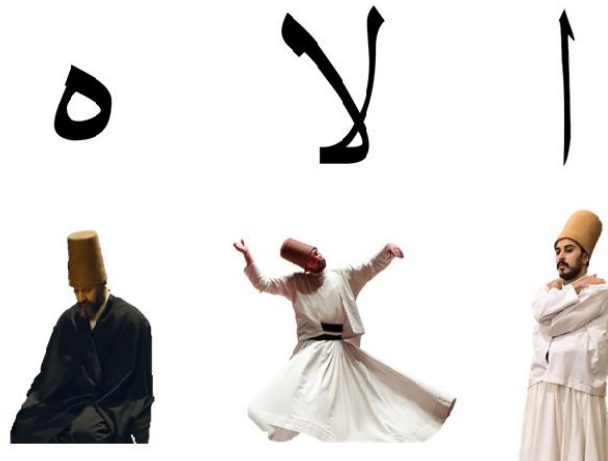
- ท่ายืนตรง: วางมือไว้บนไหล่ แขนขวาทับแขนซ้าย คล้ายกับตัวอักษร “อะลิฟ” สื่อถึงการยืนยันความเป็นหนึ่งเดียวของพระผู้เป็นเจ้า และท่าโค้งคำนับ สื่อถึงการแสดงความเคารพ

- ท่าชูแขน: มือขวาหาญขึ้น มือซ้ายคว่ำลง สื่อถึงความโปรดปรานจากพระเจ้า บนฟากฟ้าที่ประทานลงสู่แผ่นดิน และยังคล้ายกับตัวอักษร “ลามอะลิฟ” ออกเสียงว่า “ลา” แปลว่า “ไม่” สื่อถึงการยืนยันว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดอีกนอกจากองค์อัลเลาะห์ (ช.บ.)



- ทำนอง: ให้เข้าติดพื้นทั้งสองข้าง นั่งบนสันเท้า เท้าขวาทับเท้าซ้าย คล้ายกับตัวอักษร “ฮา” สื่อถึงความเทิดทูนภักดีในฐานะบ่าวของพระเจ้า และท่าก้มกราบ สื่อถึงความยำเกรง การพลีตนเพื่อพระเจ้า

ทั้งนี้เป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อนำอักษรย่อจากท่าทางประกอบพิธีกรรมดังกล่าวมาจัดเรียงกันจะได้คำว่า “อิลาฮี” แปลว่า เทพเจ้า (gods) หรือได้ คำว่า “อัลลอฮ์” หมายถึง พระเจ้าหนึ่งเดียวองค์นั้น (God)



ภาพที่ 2 ภาพเปรียบเทียบตัวอักษรอาหรับกับท่าทางประกอบพิธีกรรมเซมา

2.2 เครื่องแต่งกายประกอบพิธีกรรม อิสลามมีบัญญัติเรื่องกายแต่งกายให้เรียบร้อย มิติดัดโดยปกปิดอวัยวะพึงสงวนตามที่กำหนดจนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของศาสนา ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ตามแต่ละวัฒนธรรม การแต่งกายของสำนักเมฟเลวีมีอัตลักษณ์เฉพาะเป็นที่จดจำ เนื่องจากปรากฏรูปลักษณะเหมือนนักบวช (อิสลามไม่มีระบบนักบวช) ซึ่งมาจากการตีความแนวคิดหลักการเรื่องความสันโดษ เป็นพื้นฐาน โดยในเครื่องแต่งกายแต่ละชิ้นจะมีการตีความแนวคิดหลักการเรื่องพระเจ้า ผ่านทางการระลึกถึงความตาย หรือการกลับไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า โดยอาศัยการตีความอัลกุรอาน และอัลฮะดิษจากหลักการเรื่องแหล่งความรู้ กระทั่งรังสรรค์ออกมาเป็นส่วนประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เดสตาร์: ผ้าคาดหมวกซิกเคลีเขียวสวมใส่ได้เฉพาะเซกเท่านั้น เป็นสัญลักษณ์แทนชาวสวรรค์ ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ
“บนพวกเขามีอาภรณ์สีเขียวทำด้วยไหมเนื้อดี...”

- ซิกเค: หมวกสีน้ำตาลทรงสูงทำจากขนสัตว์ หรือกำมะหยี่ เป็นสัญลักษณ์แทนสีดินที่ใช้สร้างมนุษย์ และมีรูปร่างเหมือนป้ายหลุมศพที่มนุษย์ต้องกลับไปเป็นดิน ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ
“และขอสาบานว่า แนนอนเราได้สร้างมนุษย์มาจากธาตุดิน”



- เทนุเร และเตสเตกุล: เสื้อสีขาวไม่มีแขนด้วยยาวปลายบานออกเป็นชายกระโปรง และเสื้อแขนยาวสีขาวตัวสั้นใช้สวมทับเทนุเร เป็นสัญลักษณ์แทนผ้าห่อศพ ดังรายงานอัลฮะดิษที่ว่า

مَوْتَاكُمْ فِيهَا وَكَفَّنُوا ، خَيْرٌ نِّيَابِكُمْ مِنْ فَإِنَّهَا الْبَيَاضَ نِّيَابِكُمْ مِنْ الْبَسُوَا
“จงสวมใส่เสื้อผ้าสีขาว เพราะสีขาวนั้นดีที่สุด และจงห่อศพคนตายด้วยผ้าสีขาว”

- เฮอร์กา: เสื้อคลุมสีดำตัวใหญ่ แขนกว้าง ชายเสื้อยาวจรดข้อเท้า เป็นสัญลักษณ์แทนความยึดมั่นในอัลตา หลุมฝังศพ และการฟื้นคืนชีพในวันพิพากษา ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى
“จากแผ่นดินเราได้บังเกิดพวกเจ้า และจากแผ่นดินเราให้พวกเจ้ากลับไป
และจากแผ่นดินเราให้พวกเจ้าออกมาอีกครั้ง”

- เนเมด: รัดประคดผ้าสีดำ ใช้พันรอบเอว 3 รอบ สีดำเป็นสัญลักษณ์แทนการล่อลวงและความตาย ส่วนการพันแน่นเป็นสัญลักษณ์แทนความมั่นใจในพระเจ้า ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ
“และจงเคารพภักดีพระเจ้าของเจ้า จนกว่าความแน่นอน (ความตาย) จะมาหาเจ้า”

- เซมา โปสตุ: พรหมสีแดงใช้เป็นที่นั่ง และที่กราบของผู้นำพิธีกรรม เสมือนเป็นตัวแทนของเมฟลานา รุมีย์ โดยสีแดง หมายถึง การเอาชนะจิตใจตนเอง (ญิฮาด) ทั้งสีแดงยังสื่อถึงชื่อ “ซัมซุดดิน (แสงอาทิตย์แห่งศาสนา)” ผู้เป็นเสมือนอาจารย์ของท่าน ซึ่งสะท้อนแนวคิดหลักการเรื่องครูผู้นำจิตวิญญาณ

2.3 รูปแบบ และจำนวนขั้นตอนพิธีกรรม นอกเหนือจากท่าทางในการประกอบพิธีกรรม และเครื่องแต่งกายในพิธีกรรมเซมาที่สามารถสังเกตได้ว่ามีแนวคิดทางปรัชญาซูฟีเป็นกรอบกำหนดอย่างชัดเจน ยังมีแนวคิดของการสร้างสรรค์ขั้นตอนพิธีกรรมที่นักวิชาการเคราะหฺดังนี้

- จำนวนขั้นตอนพิธีกรรม: เซมาประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) นะตฺ เซริฟ: การขับลำนำสรรเสริญศาสนา 2) คูคุม ดาร์บี: การตีกลองให้สัญญาณ 3) เนย์ ทักซิม: การบรรเลงขลุ่ยเดี่ยว 4) เดฟริ เวเลด: การเดินแถวเวียน 5) มุกาเบเล: การทำสมาธิหมั่น 6) คูราน โอคุมัค: การเชิญโองการอัลกุรอาน 7) นียาซ: การขอพร ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวนี้เองที่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากแนวคิดหลักการเรื่องแหล่งความรู้จากการตีความรหัสลับในการสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่ของพระเจ้า ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“อัลเลาะห์ผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งเจ็ด และทรงสร้างแผ่นดินก็เพียงนั้น พระบัญชาจะลงมาท่ามกลางมันทั้งหลาย เพื่อพวกเจ้าจักได้รู้ว่าแท้จริงอัลเลาะห์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจเหนือทุกสิ่งอย่าง”

- เดฟริ เวเลด: การเดินเวียนแถวนักพรตเป็นวงกลมเป็นเกียรติแด่สุลต่าน เวเลด บุตรชายของเมฟลานา รุมีย์ ในฐานะผู้ก่อตั้งสำนักเมฟเลวี การเดินเวียนวงกลมนี้จะมีอาจารย์หัวหน้าสำนัก (เชค)



เดินนำก่อนเสมอซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักการเรื่องครุผู้นำจิตวิญญาณ ซึ่งต้องนำทางศิษย์จนกระทั่งได้รู้จักกับ พระผู้เป็นเจ้าอย่างแท้จริง การเดินเวียนวงกลมนี้ยังเสมือนเป็นการทำการเคารพกันของคู่ตรงกันข้ามระหว่างโลก ทางกายภาพ และโลกแห่งจิตวิญญาณ รังสรรค์ขึ้นจากแนวคิดหลักการเรื่องแหล่งความรู้ การตีความ รหัสนัย ดัง โองการอัลกุรอานที่ว่า

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“และพระองค์เป็นผู้ทรงให้เป็น และทรงให้ตาย และทรงสิทธิในการสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกลางคืนกลางวัน พวกเจ้ามิได้ใช้สติปัญญาพิจารณาดอกหรือ”

- มุกาเบเล: การทำสมาธิหมุนเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่ทำให้พิธีนี้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เนื่องจากความสวยงาม นักพรตที่กำลังหมุนเปรียบได้กับดวงดาวที่อยู่ทั่วท้องฟ้าเป็นที่ตรงตาแก่ผู้พบเห็น ความ ศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนี้ยังเปรียบได้กับแสงสว่างของดวงดาวที่ช่วยขับไล่ปีศาจร้ายเสมือนกำจัดความชั่วออกไปจาก จิตใจ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวนี้เองที่ได้ถูกรังสรรค์ขึ้นจากแนวคิดหลักการเรื่องแหล่งความรู้ การตีความรหัสนัย และ หลักการเรื่องการระลึกถึงพระเจ้า ดังโองการอัลกุรอานที่ว่า

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ

“และโดยแน่นอนเราได้ประดับท้องฟ้าของโลกนี้ด้วยดวงดาวเป็นแสงประทีป และเราได้ทำให้มันเป็นอาวุธไล่ ชัยฏอน (มารร้าย) และเราได้เตรียมการลงโทษด้วยไฟอันร้อนแรงสำหรับพวกมัน”

อนึ่ง ในพิธีกรรมเขมาจะมีโองการอัลกุรอานวรรคพิเศษที่ต้องอัญเชิญประกอบพิธีทุกครั้ง ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าลักษณะท่าทางขณะทำสมาธิโดยการหมุนตัว เปรียบเสมือนว่าพระเจ้าทรงอยู่รอบเราทุกทิศทุก ทางที่หันหน้าไปจะได้พบกับพระองค์เสมอ ดังโองการที่ว่า

وَاللَّهُ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“และทิศตะวันออก และทิศตะวันตก เป็นสิทธิของอัลเลาะห์ ดังนั้น พวกเจ้าจะผินหน้าไปทางไหน นั้นแหละ คือ พระพักตร์ของอัลเลาะห์ แท้จริงอัลเลาะห์ คือ ผู้ทรงกว้างขวาง ผู้ทรงรอบรู้”

อภิปรายผล

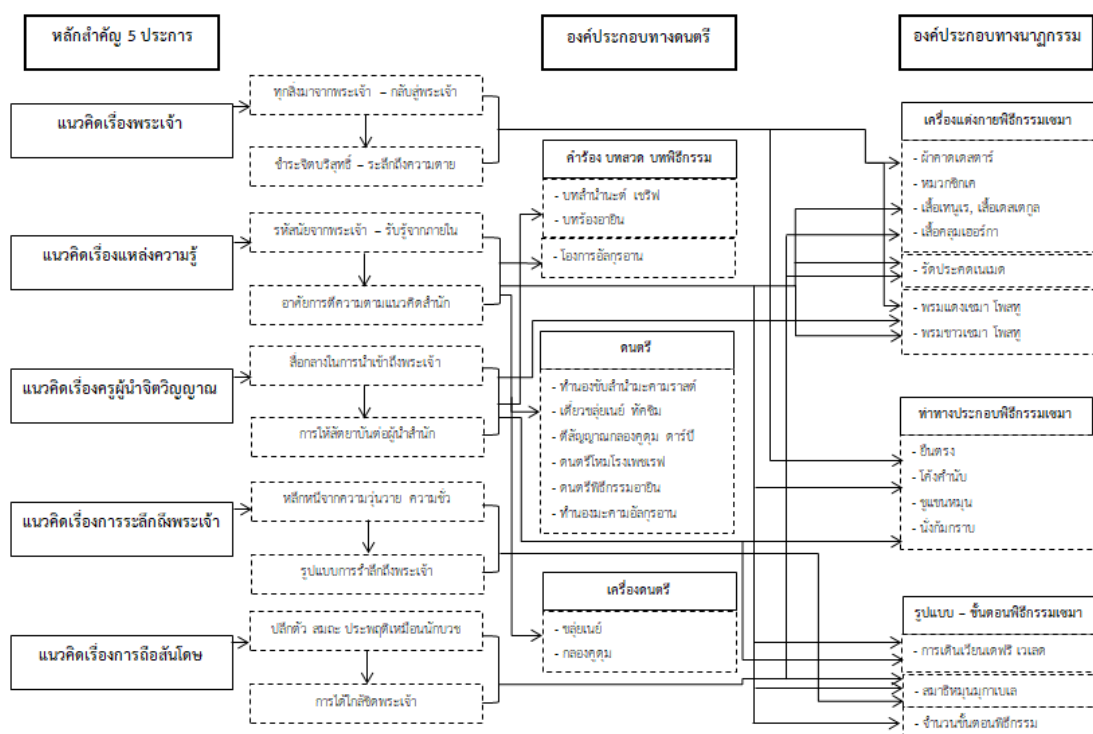
อ้างอิงจาก จักรพงษ์ กลิ่นแก้ว กล่าวไว้ว่า “ดนตรีและการแสดงได้รับการยอมรับจากสังคมมุสลิมที่ แตกต่างกันไปตามสำนักคิดของแต่ละชุมชน มีบางปรากฏการณ์ที่ดนตรีและการแสดงอาจไม่เป็นที่ยอมรับ มี ผลมาจากภูมิหลังด้านแนวคิดตามหลักศาสนาอิสลามที่ถูกวางรากฐานไว้แตกต่างกัน” (จักรพงษ์ กลิ่นแก้ว, 2563) ซึ่งจากผลการวิจัยสาเหตุสำคัญที่ทำให้แนวคิดหลัก 5 ประการ ของปรัชญาซูฟี ถูกนำมาใช้เป็นกรอบการรังสรรค์ ลักษณะทางดนตรี และรูปแบบทางนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเขมาของศาสนาอิสลามนิกายซูฟี สำนัก เมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี นอกเหนือจากเป็นหลักการสำคัญร่วมกันของนิกายซูฟีทุกสำนักคิดแล้ว ยังสามารถเห็นได้ชัดเจน ว่าเป็นการต่อร่องกันระหว่างอำนาจของบทบัญญัติทางศาสนากับผู้นับถือศาสนา เป็นทั้งการประนีประนอม และ การปะทะกันทางวัฒนธรรมระหว่างกฎเกณฑ์ของอิสลามกับการตีความของมุสลิม โดยการทำให้ศาสนพิธีที่ไม่ได้ถูก บัญญัติไว้ตามจารีตเดิมให้ “กลายเป็นอิสลาม (Islamization)” หรือมีหลักการทางศาสนาอธิบายรองรับเพื่อ ดำรงเอกลักษณ์สำคัญของความเป็นอิสลาม จนได้รับการยอมรับจากประชาคมเป็นวงกว้าง และกลายเป็นส่วนหนึ่ง



ของศาสนาไปในที่สุด สอดคล้องกับที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวด กล่าวไว้ว่า “มุสลิมไม่ว่าจะมาจากภูมิภาคส่วนใดของโลกล้วนยึดถือในหลักการเดียวกันนี้ทั้งสิ้นด้วยความเคร่งครัดของศาสนบัญญัติของศาสนาอิสลาม ส่งผลให้วัฒนธรรมอิสลามเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองแล้ว ยังคงปรากฏเอกลักษณ์เด่นชัดของวัฒนธรรมอิสลาม” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535) ซึ่งสามารถอธิบายในรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้ 1) หลักการเรื่องพระเจ้า - การกระทำการใดในศาสนาอิสลาม หากปราศจากการเคารพสักการะต่อพระเจ้าย่อมได้รับการต่อต้านจากมุสลิมทุกกลุ่มอย่างรุนแรง ดังนั้น การรังสรรค์พิธีกรรมใดๆ ขึ้นมาหากเป็นไปได้เพื่อจุดประสงค์ในการเคารพสักการะ (อิบาดะห์) ต่อพระอัลเลาะห์ (ซ.บ.) มักได้รับการยอมรับจากมุสลิมส่วนใหญ่ 2) หลักการเรื่องแหล่งความรู้ - แหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดของมุสลิม คือ คัมภีร์อัลกุรอาน ถือเป็นคำรัสของพระเจ้าที่เต็มไปด้วยข้อความรหัสลับต้องอาศัยการตีความ จึงเป็นการเปิดช่องให้เกิดความแตกต่างหลากหลายทัศนะที่ไม่สามารถชี้ขาดเรื่องความถูกต้องในแต่ละสำนักคิดได้ 3) หลักการเรื่องผู้นำจิตวิญญาณ - เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประเพณีธรรมใหม่ทางวัฒนธรรม เพื่อให้แน่ใจว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะคงอยู่อย่างยั่งยืน ไร้ข้อสงสัย ผ่านการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง 4) หลักการเรื่องการระลึกถึงพระเจ้า - เนื่องจากแนวคิดซูฟีมุ่งเน้นการทำจิตให้บริสุทธิ์ การรำลึกถึงพระเจ้าจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นกลายหนึ่งในการปฏิบัติหลักศรัทธานอกเหนือจากศาสนกิจของอิสลามตามบทบัญญัติ ซึ่งอนุমানได้ว่าสามารถทำให้พิธีกรรมเซมามีสถานะสูงเทียบเท่ากับการละหมาด 5) หลักการเรื่องถือสันโดษ - ในอิสลามไม่มีระบบนักบวช แนวคิดการปลีกตนทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของมุสลิมที่ปรารถนาบำเพ็ญพรตกระทั่งก่อตั้งเป็นสำนักกึ่งนักบวชที่มีอัตลักษณ์เป็นที่ยกย่องนับถือทั่วไป ส่งผลให้สถานะของดนตรี และนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมาถูกยกย่องให้เป็นของศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาอิทธิพลปรัชญาซูฟีในการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรี และรูปแบบนาฏกรรมประกอบพิธีกรรมเซมา พบว่าในทุกองค์ประกอบทางดนตรี และนาฏกรรมที่ปรากฏ มีความสัมพันธ์กับการตีความหมายทางบัญญัติศาสนาอิสลามจนกลายเป็นเนื้อเดียวกัน จึงได้จัดทำเป็นแผนผังสรุปให้เห็นภาพรวมได้สะดวกยิ่งขึ้น สามารถใช้เป็นแนวในการศึกษาของผู้สนใจต่อไป



ภาพที่ 3 แผนผังอิทธิพลหลักการซูฟีในรูปแบบทางดนตรี และนาฏกรรมประกอบพิธีเซมา



สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อิทธิพลปรัชญาซูฟีในการรังสรรค์ลักษณะทางดนตรี และนาฏกรรมประกอบ พิธีเซมา สำนักเมฟเลวี สาธารณรัฐตุรกี มาจากหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) หลักการเรื่องพระเจ้า เชื่อว่าพระองค์มีหนึ่งเดียว ทุกสรรพสิ่งล้วนมีที่มาจากพระองค์และกลับคืนสู่พระองค์ จึงเน้นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์เพื่อกลับไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า และระลึกถึงความตายอยู่เสมอ 2) หลักการเรื่องแหล่งความรู้ เชื่อว่าทุกองค์ความรู้ล้วนมาจากพระเจ้า ทั้งความรู้ทั่วไปที่ศึกษาเปิดเผย และความรู้ลับที่ต่องอาศัยการรับรู้จากภายใน 3) หลักการเรื่องผู้นำจิตวิญญาณ เชื่อว่าการเข้าถึงพระเจ้าได้จำเป็นต้องอาศัยสื่อกลาง และทางนำที่ถูกต้องจากครู 4) หลักการเรื่องการระลึกถึงพระเจ้า เชื่อว่าการกล่าวคำรำลึกถึงพระเจ้าอยู่เสมอเป็นการนำตัวเองออกจากความคิดใฝ่ต่ำ และได้ผลบุญเทียบได้กับการปฏิบัติศาสนกิจตามบัญญัติ และ 5) หลักการเรื่องถือสันโดษ เชื่อว่าประพัตต์ตัวยั่งยืนกว่าพรต หลีกหนีจากความวุ่นวาย และสมณะ จะทำให้ใกล้ชิดพระเจ้ามากยิ่งขึ้น โดยหลักการทั้งหมดดังกล่าวส่งผลต่อกรอบแนวคิดการรังสรรค์พิธีกรรมใน 2 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ดนตรี ได้แก่ คำร้องบทสวด ทำนองดนตรี โครงสร้างการประพันธ์ดนตรี และเครื่องดนตรี 2) นาฏกรรม ได้แก่ ท่าทางประกอบพิธีกรรม เครื่องแต่งกายจากการตีความเรื่องความตาย รูปแบบ และจำนวนขั้นตอนพิธีกรรม ซึ่งเกือบทั้งหมดล้วนเกิดจากการตีความหมายที่เป็นนามธรรมเรียงลำดับความสำคัญจากโองการอัลกุรอานซึ่งมาจากพระเจ้า อัลอะดิซซึ่งมาจากพระศาสดา คำสอนของสำนักซึ่งมาจากครูผู้นำจิตวิญญาณ การตีความจากบรรดาปวงปราชญ์มุสลิม และความรู้ส่วนตนจากการคล้อยตามของพระเจ้า ให้กลายเป็นพิธีกรรมเซมาที่เป็นรูปธรรมตามที่ปรากฏในปัจจุบัน ข้อเสนอแนะ สามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ศึกษาอิทธิพลปรัชญาของสำนักคิดใดๆ ในอิสลามที่มีผลกระทบต่อการสร้างสรรควัฒนธรรมทางดนตรีของชาวไทยมุสลิม เช่น การศึกษาอิทธิพลปรัชญาซูฟีในการแสดงอุละห์หนปี การศึกษาอิทธิพลปรัชญาซูฟีในการแสดงลิเกฮูลู การศึกษาแนวคิดทางศาสนาอิสลามในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงอนาฮีด เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ดนตรีมุสลิมไทยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งอาจช่วยลดผลกระทบของการปะทะกันระหว่างแนวคิดอิสลามแบบอนุรักษนิยมที่ยึดมั่นในบทบัญญัติ กับแนวคิดอิสลามอื่น ๆ ที่แสวงหาทุกวิถีทางในการเข้าถึงพระเจ้า เนื่องจากในท้ายที่สุดแล้วอาจพบว่าทุกวัฒนธรรมที่มุสลิมสรรค์สร้างขึ้นมาก็เป็นไปเพื่อถวายเกียรติสูงสุดแด่พระเจ้าเป็นเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น และสำหรับผู้สนใจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของศาสนา ความแตกต่างทางด้านนิกาย ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงศัพท์เฉพาะทางศาสนาที่นิยมใช้ทับศัพท์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนถ่องแท้ และสามารถนำไปต่อยอดเพื่อการศึกษาวิจัยในหัวข้อที่สนใจต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- จรัล มะลูลีม. (2562). แนวทางนิยมความลับแบบซูฟี(ตอนจบ). เรียกใช้เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_174018
- จักรพงษ์ กลิ่นแก้ว. (2563). อุละห์หนปี : ดนตรีสรรเสริญศาสดามุฮัมมัดของมุสลิมนิกายซูฟีในภาคกลางของประเทศไทย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 7(2), 1-28.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. (2555). วันนี้องทำกิจกรรมที่ประยุกต์มา “เต็นรำภาวนา”. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2555 จาก <https://www.facebook.com/308057462615047>
- ซอและห์ มีสุวรรณ. (2558). ปรัชญาซูฟี. เรียกใช้เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.islammore.com/view/1224>
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์. (2558). ทฤษฎี 5 เกลียวรู : แนวการวิจัยภาคสนาม. เรียกใช้เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.smusichome.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538675605&Ntype=4>

- ภูมิข อีสรานนท์. (2551). รุมี่ ทางสู่กวีนิพนธ์ ความรักและการรู้แจ้ง. สานแสงอรุณ, 12(4), 110-126.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2535). วัฒนธรรมอิสลาม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ทางนำ.
- Gamard, I. (2000). The Music of the Whirling Prayer Ceremony. Rumi 2000 : Whirling with the Cosmos. San Bernardino: California State University .
- Kaim, A. A. (2012). Sema ceremony – between Ritual and Performance. Acta Asiatica Varsoviensia, 25(1), 147-156.
- Özdemir, Y. (2018). Galata Mawlawi Lodge Museum. Istanbul: ACAR MATBAA.